

Walka o kształt polityczny państwa polskiego. Konstytucja marcowa

Zasób składa się z osi czasu oraz ćwiczenia interaktywnego.

Zasób składa się z czterech fotografii czarno-białych Rada Regencyjna, Wincenty Witos (1874–1945), Ignacy Daszyński (1866–1936), pięciu ćwiczeń interaktywnych: Walka o kształt polityczny państwa polskiego, Tekst manifestu, Walka o kształt polityczny państwa polskiego.

Zasób składa się z czarno-białej fotografii przedstawiającej Jędrzeja Moraczewskiego oraz trzech ćwiczeń interaktywnych Walka o kształt polityczny państwa polskiego.

Zasób składa się z nagrania dźwiękowego DEKRET o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej oraz czarno-białej fotografii Ignacego Paderewskiego.

Zasób składa się z czarno-białej fotografii przedstawiającej posiedzenie otwierające obrady Sejmu Ustawodawczego.

Zasób składa się z czarno-białej ilustracji przedstawiającej Preambułę do konstytucji, współczesnej fotografii przedstawiającej Klasycystyczny pałac – siedziba Naczelnika Państwa, a w latach 1922–1926 prezydenta oraz ćwiczenia interaktywnego blokowanie konstytucji.

Zasób składa się z czterech czarno-białych fotografii Prezydent Gabriel Narutowicz, Spotkanie Józefa Piłsudskiego z Gabrielem Narutowiczem, Eligiusz Niewiadomski, Stanisław Wojciechowski.

Zasób składa się z kolorowej ilustracji przedstawiającej Rozkład sił politycznych po wyborach w 1919 roku oraz dwóch ćwiczeń interaktywnych.

Bibliografia:

- Źródło: *DEKRET z 22 listopada 1918 r. o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej*, dostępny w internecie:

<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19180170041/O/D19180041.pdf>
[dostęp 11.05.2021].

- Źródło: *Manifest do Ludu Polskiego. Tymczasowy rząd ludowy republiki polskiej*, „Gazeta Łódzka” 11.11.1918, s. 1.
- Źródło: Józef Piłsudski, *O państwie i armii*, t. 2, Warszawa 1985, s. 35.
- Źródło: *Uchwała Sejmu z dnia 20 lutego 1919 roku o powierzeniu Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa*, dostępny w internecie:
<http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/kpol/1919> [dostęp 11.05.2021].
- Źródło: *Fragment Konstytucji marcowej dotyczący praw i obowiązków*, dostępny w internecie: <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/kpol/1921a-r5.html> [dostęp 11.05.2021].
- Źródło: *Wspomnienia księcia Zdzisława Lubomirskiego*, dostępny w internecie:
<http://www.jpilsudski.org/wspomnienia-relacje/1057-relacja-ksicia-zdzisawa-lubomirskiego-o-powrocie-jozefa-pisudskiego-z-magdeburga-i-przekazania-mu-wadzy-przez-rad-regencyjn>
[dostęp 11.05.2021].
- Źródło: *Konstytucja marcowa - treść przysięgi prezydenckiej*, dostępny w internecie:
<https://www.infor.pl/prawo/konstytucja/teksty-polskich-konstytucji/76621,Konstytucja-marcowa-z-1921-roku.html> [dostęp 11.05.2021].
- Źródło: dostępny w internecie:
<https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/historia/274574,1, chcemy-calego-zycia.read>
[dostęp 28.02.2022].

Walka o kształt polityczny państwa polskiego. Konstytucja marcowa

Posiedzenie otwierające obrady Sejmu Ustawodawczego
Źródło: a.nn, domena publiczna.

Oś czasu – walka o kształt polityczny państwa polskiego. Konstytucja marcowa

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Wprowadzenie

Przed wybuchem I wojny na ziemiach polskich ukształtowały się **dwie orientacje polityczne: prorosyjska i proaustriacka**.

- Zwolennikiem orientacji **prorosyjskiej był Roman Dmowski**. Uważał, że w razie międzynarodowego konfliktu Polacy powinni stanąć przy Rosji (wspierając ją również utworzonymi siłami zbrojnymi), bo ta jest w stanie zapewnić ziemiom polskim szeroką autonomię, a w przyszłości pełną niepodległość. Jako państwo słowiańskie Rosja miała być bezpieczniejsza niż pozostali zaborcy.
- Zwolennikiem orientacji **proaustriackiej był Józef Piłsudski**. Zakładał on trwanie przy Austro-Węgry i powołanie przy monarchii habsburskiej polskich sił zbrojnych. Skoro do tej pory był to jedyny zaborca, który zapewnił Polakom ograniczoną autonomię, istnieje szansa, że po wygranej wojnie poszerzy zakres tej niezależności (tworząc najpierw państwo terytorialne), a w efekcie przyzna niepodległość.

Ćwiczenie 1

Dopasuj podane informacje, zgodnie z założeniami orientacji proaustriackiej i prorosyjskiej:

Zagadnienie	Roman Dmowski	Józef Piłsudski
Cel walki politycznej przed I wojną światową i w jej trakcie		
Orientacja polityczna w czasie I wojny		

współpraca z Rosją i jej sojusznikami w celu odzyskania niepodległości

po wybuchu wojny zamierzał wkroczyć na teren zaboru rosyjskiego, tam wywołać powstanie i na wyzwolonym obszarze utworzyć załążek niepodległego państwa

uzyskanie przez Polskę autonomii w obrębie Rosji

współpraca z państwami centralnymi (zwłaszcza Austro-Węgrami) w celu odzyskania niepodległości

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Jednym z najważniejszych zadań, stojących przed społeczeństwem polskim w 1918 roku, było utworzenie centralnego ośrodka władzy, który zostanie uznany przez państwa zachodnie i uzyska poparcie ugrupowań politycznych w kraju. Czy uda się osiągnąć kompromis, który ustabilizuje sytuację wewnętrzną oraz pozwoli na uznanie Polski za istotnego partnera w kontaktach międzynarodowych?

Pierwsze ośrodki władzy na ziemiach polskich

Zanim zaczęły kształtować się ośrodki władzy na ziemiach polskich, w sierpniu **1917 roku**, z inicjatywy Romana Dmowskiego w Lozannie (Szwajcaria) powołano **Komitet Narodowy Polski (KNP)**. Wkrótce jego siedzibę przeniesiono do Paryża.

Celem Komitetu było prowadzenie na Zachodzie akcji dyplomatycznej na rzecz niepodległości Polski. Już kilka miesięcy wcześniej (w marcu 1917 roku) Dmowski ogłosił **memoriał** w sprawie odbudowy Polski, a 4 czerwca rozpoczął tworzenie **Armii Polskiej we Francji**. Na jej czele stanął **gen. Józef Haller**. Powstanie Komitetu było o tyle istotne, że został on uznany przez Francję, Wielką Brytanię, Włochy i Stany Zjednoczone za oficjalne zagraniczne przedstawicielstwo polskie.

Ze względu na zmieniającą się sytuację na frontach I wojny, także na ziemiach polskich zaczęły powstawać ośrodki władzy, które zazwyczaj miały lokalny zasięg, nieobejmujący swoimi wpływami nawet ziem jednego zaboru. Jako pierwsza aktywnością w tym obszarze wykazała się **Rada Regencyjna**.

Rada Regencyjna. Od lewej: Józef Ostrowski, abp Aleksander Kakowski, książę Zdzisław Lubomirski
Źródło: a. nn., domena publiczna.

Ćwiczenie 2

Wskaż, kiedy powstała Rada Regencyjna i na jakim obszarze funkcjonowała.

☐ 1917 r. - Królestwo Polskie

☐ 1916 r. - Królestwo Polskie

☐ 1917 r. - Wielkopolska

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Dnia 7 października 1918 roku **Rada Regencyjna** ogłosiła odezwę 'Do Narodu Polskiego', w której domagała się niepodległości państwa polskiego. Pod koniec października powołała rząd Józefa Świeżyńskiego, a ten ogłosił pobór rekruta do **Polskich Sił Zbrojnych**. Rada była postrzegana jako ośrodek obcy i nie zdobyła społecznego uznania. Niewiele w tej kwestii zmieniły próby nawiązania przez Świeżyńskiego kontaktów z KNP.

Wincenty Witos

Źródło: a. nn., domena publiczna.

W porozumieniu z Komitetem działał, utworzony w lipcu 1918 roku na terenie zaboru pruskiego, **Centralny Komitet Obywatelski**, który wyłonił ciało wykonawcze – Naczelną Radę Ludową z siedzibą w Poznaniu.

W październiku 1918 roku w Cieszynie uformowała się **Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego**, która sprawowała kontrolę nad powiatami: bielskim, frysztackim i cieszyńskim.

Pod koniec października w Krakowie powstała **Polska Komisja Likwidacyjna** na czele z [Wincentym Witosem](#). Komisja ogłosiła się tymczasowym rządem dzielnicowym. Zdobyła poparcie prawie wszystkich ugrupowań politycznych na tym terenie. Ośrodek nie chciał otwartego konfliktu z Austriakami, planował przejąć władzę pokojowo po wycofaniu się wojsk

austro-węgierskich. Jednak próby wywiezienia przez nich polskich dóbr kultury, zmobilizowały do rozbrajania oddziałów zaborczych i usuwania załóg z Krakowa i innych miast Galicji. Do starć doszło także we Lwowie, których przyczyną było oddanie przez Austriaków władzy w mieście Ukraińcom.

Na ziemiach polskich – podobnie jak na innych obszarach Europy – wzrosły nastroje rewolucyjne. Spowodowane były zarówno kryzysem powojennym, jak i agitacją Socjaldemokracji Królestwa Polskiego i Litwy (SDKPiL). Zaczęły żywiołowo powstawać rady delegatów: pierwsza ukształtowała się w Lublinie 5 listopada 1918 roku. Radykalni działacze chłopscy powołali z kolei Republikę Tarnobrzeską. Jednym z inicjatorów jej powstania był ks. Eugeniusz Okoń. Rewolucyjne ośrodki nie odgrywały jednak większej roli w formowaniu się ogólnopolskiego centrum władzy.

Rada Regencyjna	Ośrodek postrzegany jako obcy ze względu na to, że powstał z inicjatywy państw zaborczych – działała na terenie Królestwa Polskiego.
Centralny Komitet Obywatelski	Jego ciałem wykonawczym była Naczelna Rada Ludowa powiązana z KNP, która funkcjonowała na terenie zaboru pruskiego, a przede wszystkim Wielkopolski.
Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego	Sprawowała kontrolę nad powiatami: bielskim, frysztackim i cieszyńskim.
Polska Komisja Likwidacyjna	Utworzona w Krakowie jako tymczasowy rząd sprawujący władzę na terenie Galicji. Na jej czele stał Wincenty Witos.

Ośrodkiem, który chciał przejąć kontrolę nad wszystkimi ziemiami polskimi, był powstały 7 listopada **Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej**. Podstawę polityczną rządu stanowiły: PPS, PPSD i PSL 'Wyzwolenie'. Na jego czele stanął [Ignacy Daszyński](#). W wydanym manifestie rząd zapowiedział wiele reform.

Ignacy Daszyński

Źródło: a. nn., domena publiczna.

“ Manifest Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej z 7 listopada 1918

[...] do chwili zwołania Sejmu Ustawodawczego władzę całkowicie i niepodzielnie obejmujemy, ślubując sprawować ją sprawiedliwie ku dobru i pożytku ludu i państwa polskiego, nie cofając się jednak przed surową i bezwzględną karą wobec tych, którzy nie zechcą uznać w Polsce władzy Demokracji Polskiej. Jako Tymczasowy Rząd Ludowy Polski postanawiamy i ogłaszamy poniższe prawa obowiązujące cały naród polski od chwili wydania niniejszego dekretu.

1) Państwo polskie obejmujące sobą wszystkie ziemie zamieszkałe przez lud polski z własnym wybrzeżem morskim stanowić ma po wszystkie czasy Polską Republikę Ludową, której pierwszego Prezydenta obierze Sejm Ustawodawczy. [...]

4) Sejm Ustawodawczy zwołany będzie przez nas jeszcze w roku bieżącym na podstawie powszechnego, bez różnicy płci, równego, bezpośredniego, tajnego i proporcjonalnego głosowania. Ordynacja

wyborcza będzie ogłoszona w ciągu najbliższych kilku dni. Czynne i bierne prawo wyborcze będzie przysługiwało każdemu obywatelowi i obywatelce mającym 21 lat skończonych.

5) Z dniem dzisiejszym ogłaszamy w Polsce całkowite, polityczne i obywatelskie równouprawnienie wszystkich obywateli bez różnicy pochodzenia, wiary i narodowości, wolność sumienia, druku, słowa, zgromadzeń, pochodów, zrzeszeń, związków zawodowych i strajków. [...]

7) Wszystkie lasy zarówno prywatne jak i dawne rządowe ogłaszamy za własność państwową. [...]

Na Sejm Ustawodawczy wniesiemy projekty następujących reform społecznych:

- a) przymusowe wywłaszczenie i zniesienie wielkiej i średniej własności ziemskiej i oddanie jej w ręce ludu pracującego pod kontrolą państwa,
- b) upaństwowienie kopalń, salin, przemysłu naftowego i dróg komunikacyjnych oraz innych działów przemysłu, gdzie da się to od razu uczynić,
- c) udział robotników w administracji tych zakładów przemysłowych, które nie zostaną od razu upaństwowione,
- d) prawa o ochronie pracy, ubezpieczeniu od bezrobocia, chorób i na starość,
- e) konfiskaty kapitałów powstałych w czasie wojny ze zbrodniczej spekulacji artykułami pierwszej potrzeby i dostaw dla wojska,
- f) wprowadzenia powszechnego, obowiązkowego i bezpłatnego świeckiego nauczania szkolnego.

Źródło: Manifest do Ludu Polskiego. Tymczasowy rząd ludowy republiki polskiej, „Gazeta Łódzka” 11.11.1918, s. 1.

Ćwiczenie 3

Przeczytaj powyższy tekst źródłowy, następnie wskaż numer artykułu, którego treść wprowadza największe zmiany:

☐ art. 7

☐ art. 1

☐ art. 5

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 1

Na podstawie powyższego tekstu źródłowego, wypisz reformy proponowane przez rząd Daszyńskiego.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Proponowane reformy, a także lewicowa podstawa polityczna rządu zraziły do niego środowiska umiarkowane i prawicowe. Nie udało mu się przekonać do siebie ośrodków władzy powstałych na pozostałych obszarach. Propozycje skierowane do przedstawicieli innych ugrupowań politycznych (niż te, które stanowiły zaplecze rządu lubelskiego) nie znalazły zrozumienia. Między innymi Wincenty Witos odmówił przyjęcia teki ministra aprowizacji.

Przejęcie władzy przez Józefa Piłsudskiego

Kolejny etap formowania się ośrodka władzy na ziemiach polskich związany był z osobą Józefa Piłsudskiego. Na początku listopada, w związku z wybuchem rewolucji w Niemczech, został on zwolniony z więzienia w Magdeburgu, w którym przebywał od połowy 1917 roku, po tzw. [kryzysie przysięgowym](#).

Ćwiczenie 4

Wskaż, co znaczy określenie *kryzys przysięgowy*:

- ☐ Odmowa złożenia przysięgi na wierność Radzie Regencyjnej przez Piłsudskiego i Legiony Polskie.
- ☐ Odmowa podpisania przez Piłsudskiego apelu „Przy Tobie trwamy Najjaśniejszy Panie”.
- ☐ Odmowa złożenia przysięgi na wierność cesarzowi Niemiec przez Legiony Polskie.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

10 listopada Józef Piłsudski przybył do Warszawy. Dzień później, reprezentująca Polaków w Królestwie, Rada Regencyjna przekazała mu władzę wojskową.

11 listopada uznaje się za symboliczną datę odzyskania przez Polskę niepodległości.

Ćwiczenie 5

Wskaż, co wydarzyło się 11 listopada 1918 roku na froncie zachodnim.

- ☐ podpisano zawieszenie broni kończące działania I wojny
- ☐ klęska państw centralnych we Francji
- ☐ klęska państw centralnych w Wielkiej Brytanii

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

((Józef Piłsudski

Odezwa Rady Regencyjnej o przekazaniu władzy wojskowej Józefowi Piłsudskiemu - 11 listopada 1918 r., Warszawa

Wobec grożącego niebezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego, dla ujednolinitania wszelkich zarządzeń wojskowych i utrzymania porządku w kraju, Rada Regencyjna przekazuje władzę wojskową i naczelne dowództwo wojsk polskich, jej podległych, Brygadierowi Józefowi Piłsudskiemu. Po utworzeniu Rządu Narodowego, w którego ręce Rada Regencyjna, zgodnie ze swymi poprzednimi oświadczeniami, zwierzchnią władzę państwową złoży, Brygadier

Józef Piłsudski władzę wojskową, będącą częścią zwierzchniej władzy państwowej, temuż Rządowi Narodowemu zobowiązuje się złożyć, co stwierdza podpisaniem tej odezwy. Dan w Warszawie, dnia 11 listopada 1918 roku.

Aleksander Kakowski

Józef Ostrowski

Zdzisław Lubomirski

Józef Piłsudski

Źródło: Józef Piłsudski, *O państwie i armii*, t. 2, Warszawa 1985, s. 35.

“Wspomnienia księcia Zdzisława Lubomirskiego

Trudno nam było zdecydować się na formę przelania władzy. Piłsudski spieszył się i groził – 'no, jak nie wiecie, jak to zrobić, to ja wyjadę do Wilna'. Wreszcie 14 listopada podpisaliśmy dokument. Z początku mieliśmy Piłsudskiemu przekazać tylko władzę wojskową, potem jednak przekazaliśmy całą władzę z zastrzeżeniem utworzenia rządu narodowego, w ręce którego władzę złoży.

Źródło: *Wspomnienia księcia Zdzisława Lubomirskiego*, dostępny w internecie: <http://www.jpilsudski.org/wspomnienia-relacje/1057-relacja-ksicia-zdzisawa-lubomirskiego-o-powrocie-jozefa-pisudskiego-z-magdeburga-i-przekazania-mu-wadzy-przez-rad-regencyjn> [dostęp 11.05.2021].

Polecenie 2

Podaj wskazane w źródle powody przekazania przez Radę Regencyjną władzy Piłsudskiemu. Określ postawione w związku z przekazaniem władzy warunki.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

14 listopada 1918 roku Rada przekazała Piłsudskiemu także rządy cywilne, który skupił w swoich rękach pełnię władzy. Mimo, że Piłsudski wysłał wówczas notę informującą opinię międzynarodową o powstaniu niepodległego państwa polskiego, fakt ten uznali tylko Niemcy. Większość państw zachodnich nadal uznawała Komitet Narodowy Polski w Paryżu za jedyny ośrodek reprezentujący sprawy polskie. Do Piłsudskiego odnoszono się nieufnie jako do sojusznika państw centralnych. Niemniej, Piłsudski postanowił utworzyć rząd, który będzie sprawował władzę do czasu zwołania Sejmu Ustawodawczego. Po rozmowach z Daszyńskim, doprowadził do dymisji ośrodka lubelskiego, a **18 listopada 1918 roku** powołał

gabinet [Jędrzeja Moraczewskiego](#), socjalisty, członka Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej (PPSD).

Jędrzej Moraczewski

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Ćwiczenie 6

Rząd Moraczewskiego posiadał podobne zaplecze polityczne jak poprzedni gabinet. Wskaż, jakie mogło to mieć konsekwencje:

☐ przekonanie do niego ogółu mieszkańców

☐ niechęć do rządu ugrupowań prawicowych

☐ obawy przed radykalnymi reformami

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Utworzenie rządu Ignacego Paderewskiego

Wkrótce rząd wydał akty wcielające w życie szereg reform i zmian ustrojowych.

- wprowadził ośmiodzinny dzień pracy,
- ubezpieczenia społeczne,
- płacę minimalną,
- zapewnił prawa wyborcze kobietom,

- zapowiedział reformę rolną i nacjonalizację niektórych gałęzi przemysłu, choć zaznaczył, że ich wykonanie będzie uzależnione od decyzji Sejmu Ustawodawczego,
- zdecydował, że Polska będzie republiką, powołano urząd Tymczasowego Naczelnika Państwa.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PrmtuH2b>

Dekret o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Nagranie dekretu o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej. Zawiera informacje o uprawnieniach Tymczasowego Naczelnika Państwa.

“ **DEKRET z 22 listopada 1918 r. o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej**

Na podstawie dekretu z dnia 14 listopada br. przedłożył mi p. Prezydent Ministrów uchwalony przez Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej projekt utworzenia Najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej aż do czasu zwołania Sejmu Ustawodawczego. Zatwierdzając przedłożony mi projekt, stanowię, co następuje:

Art. 1.

Obejmuję, jako Tymczasowy Naczelnik Państwa, Najwyższą Władzę Republiki Polskiej i będę ją sprawował aż do czasu zwołania Sejmu Ustawodawczego.

Art. 2.

Rząd Republiki Polskiej stanowią mianowani przeze mnie odpowiedzialni przede mną aż do zebrania się Sejmu Prezydent Ministrów i Ministrowie.

Art 3.

Projekty ustawodawcze, uchwalone przez Radę Ministrów, ulegają mojemu zatwierdzeniu i uzyskują moc obowiązującą, o ile sama ustawa inaczej nie stanowi, z chwilą ogłoszenia

w 'Dzienniku Praw Państwa Polskiego'; tracą one moc obowiązującą, o ile nie będą przedstawione na pierwszym posiedzeniu Sejmu Ustawodawczego do jego zatwierdzenia.

Art. 4.

Akty rządowe kontrasygnuje Prezydent Ministrów.

Art. 5.

Sądy wydają wyroki w imieniu Republiki Polskiej.

Art. 6.

Wszyscy urzędnicy Państwa Polskiego składają przysięgę na wierność Republice Polskiej według ustalić się mającej przez Radę Ministrów roty.

Art. 7.

Mianowanie wyższych urzędników państwowych, zastrzeżone w myśl przepisów dotychczasowych Głowie Państwa, wychodzić będzie ode mnie, na propozycję Prezydenta Ministrów i właściwego Ministra.

Art. 8.

Budżet Republiki Polskiej na pierwszy okres budżetowy uchwali Rząd i przedłoży mi do zatwierdzenia. Dan w Warszawie, dnia 22 listopada 1918 roku

Źródło: *DEKRET z 22 listopada 1918 r. o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej*, dostępny w internecie: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19180170041/O/D19180041.pdf> [dostęp 11.05.2021].

Polecenie 3

Wymień uprawnienia, jakie otrzymał Piłsudski jako Tymczasowy Naczelnik Państwa.

Rząd Jędrzeja Moraczewskiego nie miał jednak poparcia wszystkich sił politycznych w kraju. Przede wszystkim nie akceptowała go Narodowa Demokracja. W dużej mierze, w efekcie jej agitacji część ziemiaństwa i przedsiębiorców stosowała sabotaż gospodarczy, nie płacąc m.in. podatków. Nie znalazła też nabywców pożyczka rozpisana przez rząd, która miała zaspokoić podstawowe potrzeby państwowe. Hasła negujące rząd i niepodległe państwo polskie wysuwane były też przez SDKPiL oraz PPS Lewicę.

W grudniu 1918 roku obie partie połączyły się i utworzyły Komunistyczną Partię Robotniczą Polski. Od 1925 roku używała ona nazwy Komunistyczna Partia Polski.

Dodatkowo atmosferę niepewności i destabilizacji wzmocnił zamach stanu dokonany w nocy z 4 na 5 stycznia 1919 roku. Wśród jego organizatorów znaleźli się Marian Januszajtis, Eustachy Sapieha i Jerzy Zdziechowski, czyli osoby związane z prawicą. Piłsudski najprawdopodobniej wiedział o przygotowaniach do zamachu, nie przeszkodził im jednak, mając nadzieję na kompromitację prawicy. Liczył też, że uzyska lepszą kartę przetargową w rozmowach z Dmowskim. Miał bowiem świadomość, że konieczny będzie kompromis, aby utworzyć rząd, który zyska międzynarodowe uznanie i akceptację najważniejszych sił w kraju. Poczynania Piłsudskiego determinował bowiem fakt, że zbliżał się termin rozpoczęcia konferencji wersalskiej. Polskę bezspornie powinien reprezentować na niej jeden ośrodek władzy centralnej. Piłsudski w porozumieniu z Romanem Dmowskim utworzył więc gabinet Ignacego Paderewskiego. Rząd ten został szybko uznany zarówno przez ugrupowania polityczne w Polsce, jak i państwa ententy.

Ignacy Paderewski

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Polecenie 4

Wyjaśnij, dlaczego Józef Piłsudski powierzył misję formowania rządu Ignacemu Paderewskiemu. Dlaczego rząd Paderewskiego, został uznany zarówno przez państwa zachodnie, jak i przez ugrupowania polityczne w kraju?

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

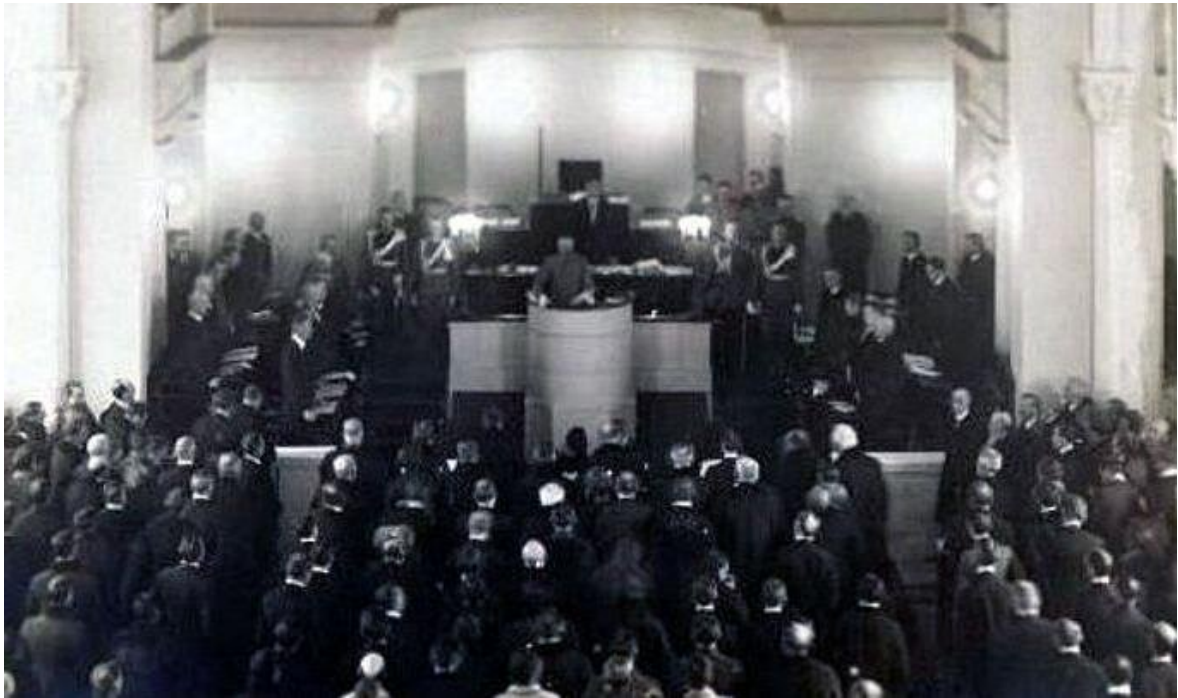
Wybory do Sejmu Ustawodawczego i jego pierwsze decyzje

Pierwsze wybory do Sejmu Ustawodawczego przeprowadzono **26 stycznia 1919 roku**. Zgodnie z obowiązującym dekretem o ordynacji wyborczej mogli w nich brać udział wszyscy obywatele Rzeczypospolitej, którzy ukończyli 21 rok życia – bez względu na płeć, wyznanie i narodowość. W rzeczywistości wybory przeprowadzono tylko na terenie Królestwa i Galicji Zachodniej. Na pozostałych obszarach, po ustaleniu ostatecznego kształtu politycznego, odbyły się wybory uzupełniające lub do sejmu włączono posłów z parlamentów państw zaborczych.

W połowie 1919 roku sejm liczył 394 posłów: 36% parlamentarzystów reprezentowało Związek Ludowo-Narodowy, 12% Polskie Stronnictwo Ludowe „Piast” i 15% Polskie Stronnictwo Ludowe 'Wyzwolenie' oraz 9% Polską Partię Socjalistyczną.

W parlamencie zasiedli również przedstawiciele mniejszych partii oraz posłowie mniejszości narodowych. Natomiast polscy komuniści zbojkotowali wybory.

Pierwsze posiedzenie nowo wybranego sejmu odbyło się 10 lutego 1919 roku. Podczas tego posiedzenia Piłsudski zrzekł się swojej władzy Tymczasowego Naczelnika Państwa. 10 dni później, **20 lutego 1919 roku** sejm powierzył mu sprawowanie władzy wykonawczej jako **Naczelnikowi Państwa**. Akt, który wprowadzał tę zmianę, nazwano **Małą konstytucją**. Do czasu wyboru marszałka sejmu, obradom przewodniczył najstarszy poseł – Franciszek Radziwiłł.

Posiedzenie otwierające obrady Sejmu Ustawodawczego

Źródło: a. nn., domena publiczna.

“ Uchwała Sejmu z dnia 20 lutego 1919 roku o powierzeniu Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa

I.

Sejm przyjmuje oświadczenie Józefa Piłsudskiego, że składa w ręce Sejmu urząd Naczelnika Państwa do wiadomości i wyraża Mu podziękowanie za pełne trudów sprawowanie urzędu w służbie dla Ojczyzny.

II.

Aż do ustawowego uchwalenia tej treści Konstytucji, która określi zasadniczo przepisy o organizacji naczelnych władz w Państwie Polskim, Sejm powierza dalsze sprawowanie urzędu Naczelnika Państwa Józefowi Piłsudskiemu na następujących zasadach:

1. Władzą suwerenną i ustawodawczą w Państwie Polskim jest Sejm Ustawodawczy; ustawy ogłasza Marszałek z kontrasygnatą Prezydenta Ministrów i odnośnego Ministra fachowego.
2. Naczelnik Państwa jest przedstawicielem Państwa i najwyższym wykonawcą uchwał Sejmu w sprawach cywilnych i wojskowych.

3. Naczelnik Państwa powołuje Rząd w pełnym składzie na podstawie porozumienia z Sejmem.
4. Naczelnik Państwa oraz Rząd są odpowiedzialni przed Sejmem za sprawowanie swego urzędu.
5. Każdy akt państwowy Naczelnika Państwa wymaga podpisu odnośnego Ministra.

Źródło: *Uchwała Sejmu z dnia 20 lutego 1919 roku o powierzeniu Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa*, dostępny w internecie: <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/kpol/1919> [dostęp 11.05.2021].

Polecenie 5

Scharakteryzuj zasady ustrojowe, które wprowadzała tzw. Mała konstytucja.
Wyjaśnij, w jaki sposób zmieniały się uprawnienia głowy państwa.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Konstytucja marcowa

Małą konstytucję wprowadzono jako czasowe rozwiązanie. Prace nad nową ustawą zasadniczą podjęto już w 1919 roku. Ze względu na kontrowersje wokół niektórych problemów oraz toczące się walki o granice państwa uchwalono ją dopiero **17 marca 1921 roku**. Przeszła ona do historii jako **konstytucja marcowa**. Główny udział w opracowaniu konstytucji mieli posłowie prawicy. Przy jej formułowaniu wzorowano się na konstytucji francuskiej z 1875 roku.

Założenia wg Konstytucji marcowej:

- Władza zwierzchnia należała do narodu, który sprawował ją poprzez dwuizbowy parlament.
- Wybory do parlamentu były pięcioprzymiotnikowe. Kadencja obu izb trwała pięć lat.
- W skład Izby Poselskiej wchodziło 444 posłów. Miała ona prawo inicjatywy ustawodawczej.
- W skład senatu wchodziło 111 senatorów. Mógł on wносить poprawki do ustaw, ale ich odrzucenie przez sejm następowało większością głosów. Rola senatu była ograniczona, podobnie jak prezydenta.

- Prezydent miał stać na czele władzy wykonawczej. Wybierany był na siedem lat przez Zgromadzenie Narodowe. Prezydent powoływał i odwoływał rząd, ale zgodnie z wolą większości sejmowej. Obsadzał wyższe urzędy cywilne i wojskowe. Był zwierzchnikiem sił zbrojnych, jednak w czasie wojny nie mógł pełnić funkcji naczelnego wodza. Zawierał umowy międzynarodowe i pokój, wypowiadał wojnę za zgodą sejmu. Każdy akt prezydenta wymagał kontrasygnaty premiera i odpowiedniego ministra.
- Na czele rządu składającego się z ministrów stał Prezes Rady Ministrów. Rząd decydował o kierunkach polityki państwowej.
- Władzę sądowniczą sprawowały niezależne sądy.

Ćwiczenie 7

Wskaż uprawnienia wg. Konstytucji marcowej.

- ☐ Rząd i prezydent byli zwierzchnikami sił zbrojnych.
- ☐ Władzę sądowniczą sprawowały niezależne sądy i prezydent
- ☐ Władzę sądowniczą sprawowały niezależne sądy.
- ☐ Prezydent za swoje czyny odpowiadał tylko przed Bogiem
- ☐ Władza zwierzchnia należała do narodu, który sprawował ją poprzez dwuizbowy parlament.
- ☐ Prezydent powoływał i odwoływał rząd, ale zgodnie z wolą większości sejmowej.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Konstytucja ograniczała rolę władzy wykonawczej, zwłaszcza prezydenta. Narodowa Demokracja, która zdecydowała w dużej mierze o kształcie ustawy zasadniczej, w obawie przed przejęciem funkcji głowy państwa przez Piłsudskiego doprowadziła do wzmocnienia roli parlamentu kosztem urzędu prezydenta.

Konstytucja zapewniała szeroki katalog praw obywatelskich. Wymieniała także obowiązki, które miał każdy obywatel II Rzeczypospolitej.

Preambuła do Konstytucji marcowej

Źródło: a. nn., domena publiczna.

“ Fragment Konstytucji marcowej dotyczący praw i obowiązków

Artykuł 89.

Pierwszym obowiązkiem obywatela jest wierność dla Rzeczypospolitej Polskiej.

Artykuł 90.

Każdy obywatel ma obowiązek szanowania i przestrzegania Konstytucji Państwa i innych obowiązujących ustaw i rozporządzeń władz państwowych i samorządowych.

Artykuł 91.

Wszyscy obywatele są obowiązani do służby wojskowej. [...]

Artykuł 92.

Wszyscy obywatele mają obowiązek ponosić wszelkie ciężary i świadczenia publiczne, ustanowione na podstawie ustawy.

Artykuł 93.

Wszyscy obywatele są obowiązani szanować władzę prawowitą i ułatwiać spełnianie jej zadań oraz sumiennie pełnić obowiązki publiczne, do jakich powoła ich naród lub właściwa władza. [...]

Artykuł 96.

Wszyscy obywatele są równi wobec prawa. Urzędy publiczne są

w równej mierze dla wszystkich dostępne na warunkach, prawem przepisanych. Rzeczpospolita Polska nie uznaje przywilejów rodowych ani stanowych, jak również żadnych herbów, tytułów rodowych i innych, z wyjątkiem naukowych, urzędowych i zawodowych. Obywatelowi Rzeczypospolitej nie wolno przyjmować bez zezwolenia Prezydenta Rzeczypospolitej tytułów ani orderów cudzoziemskich. [...]

Artykuł 105.

Poręcza się wolność prasy. Nie może być wprowadzona cenzura ani system koncesyjny na wydawanie druków. [...]

Artykuł 106.

Tajemnica listów i innej korespondencji może być naruszona tylko w wypadkach, prawem przewidzianych.

Artykuł 107.

Obywatele mają prawo wnosić pojedynczo lub zbiorowo petycje do wszelkich ciał reprezentacyjnych i władz publicznych, państwowych i samorządowych.

Artykuł 108.

Obywatele mają prawo koalicji, zgromadzania się i zawiązywania stowarzyszeń i związków.

Wykonanie tych praw określają ustawy. [...]

Artykuł 119.

Nauka w szkołach państwowych i samorządowych jest bezpłatna. [...]

Artykuł 121.

Każdy obywatel ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaką mu wyrządziły organy władzy państwowej, cywilnej lub wojskowej, przez działalność urzędową, niezgodną z prawem lub obowiązkami służby. [...]

Źródło: *Fragment Konstytucji marcowej dotyczący praw i obowiązków*, dostępny w internecie:
<http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/kpol/1921a-r5.html> [dostęp 11.05.2021].

Polecenie 6

Wymień obowiązki obywateli wobec państwa oraz prawa, które przysługiwały obywatelom RP.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Klasycystyczny pałac – siedziba Naczelnika Państwa, a w latach 1922–1926 i 1945-1952 prezydenta Rzeczypospolitej

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Polecenie 7

Podaj, jaką nazwę nosi budynek przedstawiony na powyższym zdjęciu.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Wybory prezydenckie

W listopadzie 1922 roku odbyły się wybory do sejmu. Najwięcej głosów kolejny raz zdobyły endecja wraz z chadecją, które utworzyły przed wyborami Chrześcijański Związek Jedności

Narodowej, przez przeciwników bloku nazwany złośliwie 'Chjeną'. Dużo mandatów zdobyły także PSL 'Wyzwolenie' i PSL 'Piast'. Jednym z pierwszych zadań nowego parlamentu było wybranie prezydenta. Z kandydowania na ten urząd zrezygnował Piłsudski.

Dnia **9 grudnia 1922 roku**, dopiero w piątym głosowaniu, **dokonano wyboru prezydenta**. Został nim **Gabriel Narutowicz**. O wyborze w dużej mierze zadecydowały głosy posłów z bloku mniejszości narodowych. Przepadł kandydat endecji Maurycy Zamoyski. Niezadowolona z wyboru partia Dmowskiego starała się zdyskredytować kandydata, rozpętując przeciw niemu kampanię i organizując manifestacje uliczne w celu uniemożliwienia zaprzysiężenia. W czasie demonstracji głośzono hasła, że Narutowicz nie został wybrany głosami Polaków i katolików. Podczas przejazdu Narutowicza do gmachu sejmu próbowano zablokować drogę. 11 grudnia doszło jednak do złożenia przysięgi.

Prezydent Gabriel Narutowicz

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Kapsuła czasu

Polecenie 8

Wyjaśnij, jaką różnicę dostrzegasz w uroczystości składania przysięgi prezydenckiej w 1922 roku i w III RP. Zwróć również uwagę na słowa przysięgi.

“ **Konstytucja marcowa - treść przysięgi prezydenckiej**

Artykuł 54. Przed objęciem urzędu Prezydent Rzeczypospolitej składa w Zgromadzeniu Narodowym przysięgę następującej treści:

'Przysięgam Bogu Wszechmogącemu, w Trójcy Świętej Jedynemu, i ślubuję Tobie, Narodzie Polski, na urzędzie Prezydenta Rzeczypospolitej, który obejmuję: praw Rzeczypospolitej, a przede wszystkim Ustawy Konstytucyjnej święcie przestrzegać i bronić; dobru powszechnemu Narodu ze wszystkich sił wiernie służyć; wszelkie zło i niebezpieczeństwo od Państwa czujnie odwracać; godności imienia polskiego strzec niezachwianie; sprawiedliwość względem wszystkich bez różnicy obywateli za pierwszą sobie mieć cnotę; obowiązkom urzędu i służby poświęcić się niepodzielnie. Tak mi dopomóż Bóg i Święta Syna Jego Męka. Amen'.

Źródło: *Konstytucja marcowa - treść przysięgi prezydenckiej*, dostępny w internecie:

<https://www.infor.pl/prawo/konstytucja/teksty-polskich-konstytucji/76621,Konstytucja-marcowa-z-1921-roku.html> [dostęp 11.05.2021].

Polecenie 9

Wyjaśnij, jakie zadania stawiała przed prezydentem Konstytucja marcowa.

Spotkanie Józefa Piłsudskiego z Gabrielem Narutowiczem

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Polecenie 10

Poszukaj w dostępnych źródłach i wyjaśnij, jaki był stosunek Józefa Piłsudskiego do kandydatury Gabriela Narutowicza na prezydenta.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Dnia **16 grudnia** podczas wystawy w warszawskiej Zachęcie **Narutowicz został zastrzelony** przez sympatyka endecji, malarza Eligiusza Niewiadomskiego.

Czyn malarza potępiły prawie wszystkie ugrupowania polityczne. Zamachowiec został osądzony, skazany i stracony.

Eligiusz Niewiadomski, zabójca Gabriela Narutowicza

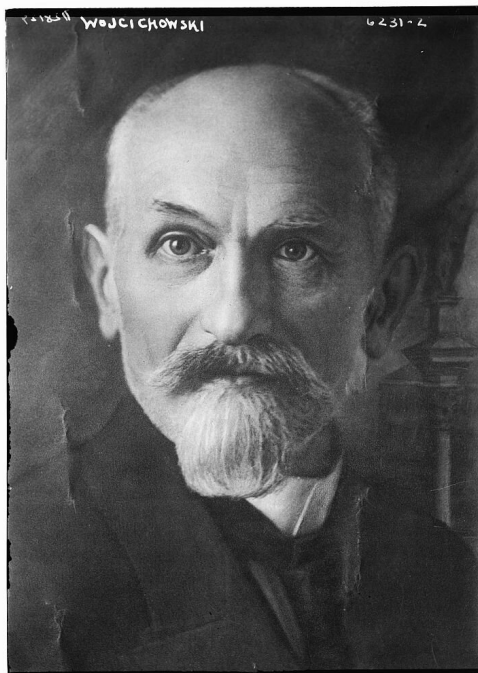
Źródło: a. nn., domena publiczna.

Polecenie 11

Wyjaśnij, dlaczego Gabriel Narutowicz nie był popierany przez partie prawicowe.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Kolejnym prezydentem został [Stanisław Wojciechowski](#) (wybrany tymi samymi głosami co Gabriel Narutowicz). Już w pierwszym głosowaniu pokonał jedyne go kontrkandydata wysuniętego przez prawicę: Kazimierza Morawskiego.

Stanisław Wojciechowski, Biblioteka Kongresu Stanów Zjednoczonych

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Polecenie 12

Wyjaśnij, dlaczego te wybory nie budziły już takich kontrowersji, mimo że nowy prezydent został wybrany głosami tych samych ugrupowań politycznych co Narutowicz.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Kobiety uzyskały w Rzeczypospolitej prawa wyborcze 28 listopada 1918 roku. Nie odgrywały jednak w życiu politycznym dużej roli. W I Sejmie Ustawodawczym kobiety uzyskały 8 mandatów. W całym okresie II RP objęły 41 mandatów poselskich i 20 senatorskich. Do rzadkości należało pełnienie przez nie funkcji ministerialnych.

Polecenie 13

Sprawdź, czy kobiety zasiadają w polskim parlamencie w XXI wieku. Napisz, jaki wniosek można wysunąć na podstawie porównania.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Zamiast podsumowania

Ustrój II RP w latach 1918–1922 nazywano złośliwie **sejmowładztwem**. Wynikało to z zachwiania równowagi między władzą ustawodawczą a wykonawczą. Parlament był także rozbity politycznie, przez co miał problemy z wyłonieniem koalicji rządzącej. Często dochodziło do kłótni oraz sporów na jego forum. Posłom zarzucano nieudolność, posądzano ich o partyjniactwo. Uważano, że wielu z nich ze względu na brak doświadczenia nie potrafi radzić sobie z obowiązkami.

Polecenie 14

Oceń, czy dzisiejsza krytyka parlamentu ma podobny charakter. Wyjaśnij, jakie negatywne cechy obecnie zarzuca się posłom.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

“Wspomnienia posłanki Marii Jaworskiej

Zdawało mi się, że porzuciłam moją realną, żywą pracę pedagogiczną dla jakiejś szalonej zabawy z niegrzecznymi dziećmi...

Źródło: dostępny w internecie: <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/historia/274574,1, chcemy-calego-zycia.read> [dostęp 28.02.2022].

Polecenie 15

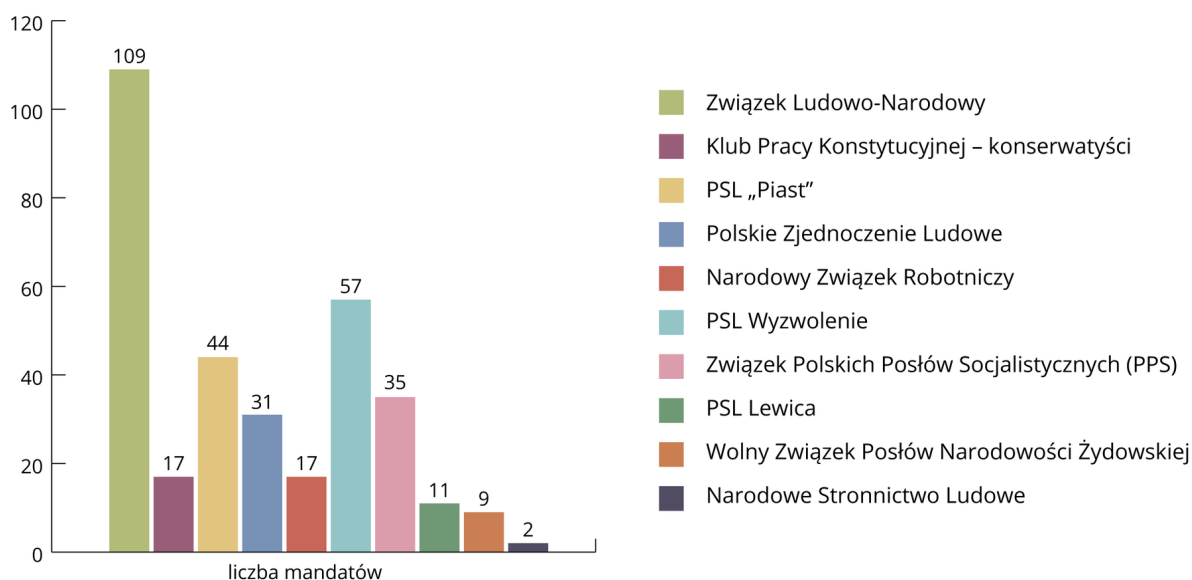
Wyjaśnij, co o sytuacji w sejmie można powiedzieć na podstawie krótkiej wypowiedzi posłanki.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Tabela z rozkładem głosów w kolejnych turach wyborów prezydenckich

Maurycy Zamoyski	Stanisław Wojciechowski	Gabriel Narutowicz	Jan Baudouin de Courtenay	Ignacy Daszyński
222	105	62	103	49
228	153	151	10	1
228	150	158	5	
224	146	171		
227		289		

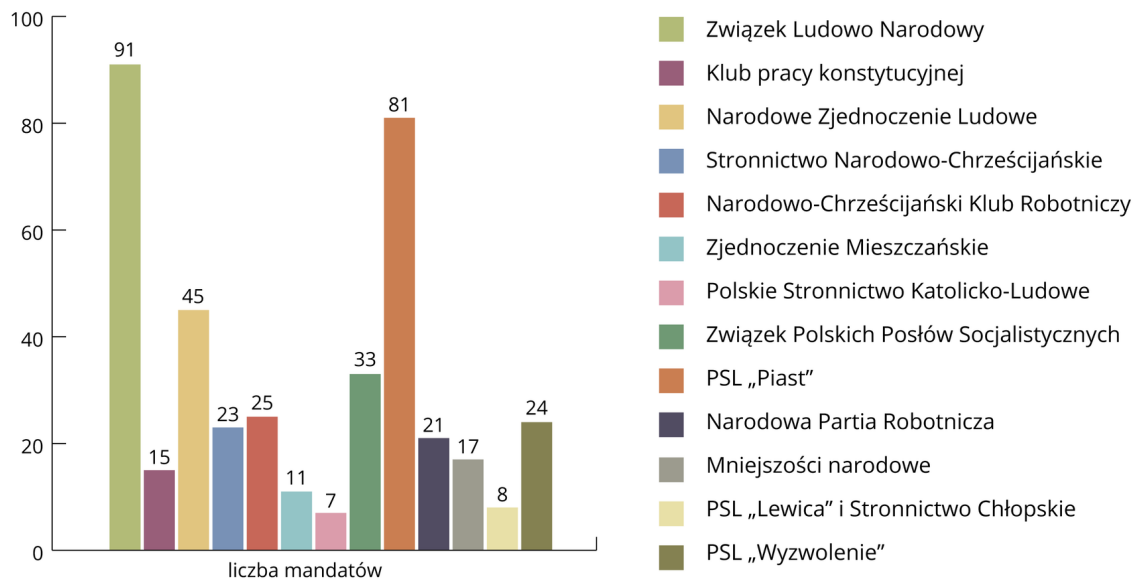
Rozkład sił politycznych w parlamencie po wyborach w 1919

Wybory w 1919 r.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Rozkład sił politycznych w parlamencie po wyborach w 1922

Wybory 1922 r.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 16

Na podstawie zamieszczonych powyżej tabeli i wykresów, przeanalizuj podział głosów w kolejnych turach głosowania i napisz, co Twoim zdaniem mogło mieć wpływ na taki układ.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 17

Rozważ, jak zmieniały się preferencje wyborców i wytłumacz, co mogło determinować te zmiany.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 18

Wymień, jakie znaczenie miało uchwalenie Konstytucji marcowej dla młodego państwa.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 8

W nocy z 4 na 5 stycznia 1919 roku została w Warszawie podjęta próba zamachu stanu. Wskaż, z jakiego kręgu wywodzili się jego organizatorzy.

☐ konserwatystów

☐ narodowców

☐ komunistów

☐ ludowców

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 9

Uzupełnij tekst. Potrzebne daty i wyrazy, znajdują się pod tekstem.

Pierwszym rządem odradzającego się w 1918 roku państwa polskiego był Tymczasowy utworzony w , na którego czele stanął socjalista . Rząd ten wydał manifest zapowiadający reformy, m.in. reformę i upaństwowienie kluczowych gałęzi . Przetrwał on tylko kilka dni. Po przybyciu bowiem z Magdeburga podporządkował się mu.

przemysłu

Rząd Ludowy Republiki Polskiej

6/7 listopada

Lublinie

J. Piłsudskiego

rolną

Ignacy Daszyński

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Co potrafię?

Potrafię powiedzieć, co stało się 11 listopada 1918 roku.

Co wiem?

Wiem, kiedy uchwalono Konstytucję marcową.

Co rozumiem?

Rozumiem, że państwo nie może funkcjonować bez ustawy zasadniczej.